

## **License Information**

**Study Notes - Book Intros (Tyndale)** (Swahili) is based on: Tyndale Open Study Notes, [Tyndale House Publishers](#), 2019, which is licensed under a [CC BY-SA 4.0 license](#).

This PDF version is provided under the same license.

## Study Notes - Book Intros (Tyndale)

### Walawi

Mambo ya Walawi yaliwawezesha Israeli ya kale kuishi katika uhusiano na Mungu mtakatifu. Lakini sasa kwa kuwa Kristo amekuja kama Kuhani Mkuu wetu na dhabihu ya mwisho—hivyo kutimiza mahitaji mengi yaliyoainishwa katika Mambo ya Walawi—sheria zinazosimamia mfumo wa ibada wa Israeli ya kale, pamoja na makuhani wake na dhabihu za wanyama, zina uhusiano gani nasi? Mambo ya Walawi inaongeza ufahamu wetu wa utakatifu wa Mungu. Na madai ya Mungu kwa wale wanaomjua yanabaki kuwa yale yale: “Mimi ndimi Bwana Mungu wenu. ... Ni lazima muwe watakatifu kwa sababu mimi ni mtakatifu” ([Law 11:44-45](#); [1 Pet 1:15-16](#)).

## M pangilio

Mambo ya Walawi yanaendelea na simulizi la ukombozi lililoanza na ahadi zilizotolewa kwa Abrahamu ([Mwa 12, 15, 17](#)) na ukombozi wa Waisraeli kutoka utumwani Misri ([Kut 1-15](#)). Mandhari ya Mambo ya Walawi ni chini ya Mlima Sinai. Waisraeli walikuwa bado hawajazunguka jangwani au kuingia katika Nchi ya Ahadi ya Kanaani. Mungu alikuwa tayari ameanzisha agano lake na Israeli, akiwatangaza Waisraeli kuwa hazina yake maalum, ukuhani wa kifalme, na watu waliochaguliwa ([Kut 19:5-6](#)). Watu wa Israeli walikuwa wamepokea Amri Kumi ([Kut 20:1-17](#)), mipango ya Maskani ([Kut 25-27; 30:1-38](#)), na kuanzishwa kwa ukuhani ([Kut 28-29](#)). Maskani ilikuwa imekamilika na kutakaswa ([Kut 35-40](#)). Sasa, katika Mambo ya Walawi, Mungu alizungumza na Mose kuhusu asili yake takatifu, akitoa maagizo kuhusu ibada na mwenendo unaofaa kwa Israeli kama watu wake wa agano.

## Muhtasari

Kanuni katika Mambo ya Walawi zinahusu hasa shughuli na majukumu ya kabilia la kikuhanzi la Lawi, hasa kuhanzi mkuu (tazama [Kut 28; Hes 3:44-4:49](#)). Inajumuisha maagizo ya Mungu kuhusu Maskani, ukuhanzi, dhabihu, siku takatifu, na usafi wa kiibada. Masuala matatu makuu yanaonekana katika Mambo ya Walawi: utakatifu wa Mungu, kinachofaa katika kumwabudu Mungu mtakatifu, na jinsi Israeli ilivyopaswa kuwa takatifu kuhusiana na Mungu.

Uhusiano sahihi na Mungu huanza kwa kumjua Mungu ni nani na kuelewa asili yake. Hata hivyo, akili za binadamu zenye mipaka haziwezi kumwelewa Mungu kikamilifu, Yeye wa Milele. Mbaya zaidi, tukiachiwa kwa hisia zetu wenyewe, tunaanza kuabudu sanamu badala ya Mungu wa kweli. Katika Mambo ya Walawi, Mungu kwa neema anafunua utakatifu wake kwa njia zinazoonekana na kuwaelekeza watu wake jinsi ya kumwabudu kwa kukubalika. Kila dhabihu na siku takatifu inawafundisha Waisraeli kuhusu Mungu na kile anachohitaji kutoka kwao.

Mungu anaita Israeli kumjua na kumpenda (tazama [Kumb 6:5; 11:1](#)). Kwa sababu hiyo, pia watawapenda na kuhudumiana wao kwa wao ([19:18, 33-34](#)). Taratibu na kanuni zilizofunuliwa katika Mambo ya Walawi zinawafundisha Waisraeli jinsi ya kuingiza upendo na huduma katika maisha yao, kama watu binafsi na kama taifa.

## Uandishi

Baadhi ya wasomi wanaamini kwamba Kitabu cha Mambo ya Walawi kiliandikwa wakati wa uhamisho wa Israeli huko Babeli (takriban 586–539 KK), muda mrefu baada ya wakati wa Mose. Hata hivyo, mtazamo huu hauelezi kwa nini Uyahudi wakati wa Uhamisho, ambao ulizidi kuelekezwa kwa rabi na sinagogi, ungejali ukuhani na Maskani. Pia hauzingatii ibada ya Waisraeli kabla ya Uhamisho, kando na liturujia iliyomo au inayodokezwa katika Zaburi.

Inawezekana kwamba Mose aliandika Mambo ya Walawi wakati wa Israeli jangwani baada ya Kutoka. Mila ya Kiyahudi na kanisa la awali la Kikristo yalimtambua Mose kama mwandishi wa Mambo ya Walawi. Mose, aliyekulia katika mahakama ya mfalme wa Misri, angekuwa na ujuzi wa kusoma, kuandika, na hesabu (tazama [Matendo 7:20–22](#)) na angeweza kuandika Mambo ya Walawi. Kitabu kinaanza na kumalizika na kauli zinazothibitisha kwamba yaliyomo katika Mambo ya Walawi yalitolewa kwa Israeli na Mungu kuitia Mose ([1:1–2; 27:34](#)). Mambo ya Walawi mara kwa mara inaelezea jinsi Mose alivyopokea maagizo ya Bwana (kwa mfano, [4:1; 5:14; 6:1, 8, 19, 24; 7:22, 28; 8:1](#)) na kuyatekeleza ([8:4–10:20](#)). Agano la Kale mara nyingi linamtaja Mose kama mwandishi wa Torati (Mwanzo—Kumbukumbu la Torati; tazama [Yoshua 8:31–32; 23:6; 1 Wafalme 2:3; 2 Wafalme 14:6; 23:25; 2 Mambo ya Nyakati 23:18; 30:16; Ezra 3:2; 7:6; Nehemia 8:1; Danieli 9:11–13](#)). Agano Jipya linafanya vivyo hivyo ([Mathayo 19:7–8; Luka 2:22; 24:44; Yohana 7:19, 23; Warumi 10:5; 1 Wakorintho 9:9; Waebria 10:28](#)). Tazama pia Utangulizi wa Kitabu cha Mwanzo, “Uandishi.”

## Maana na Ujumbe

Ingawa imewekwa katika wakati na utamaduni wa kale, Mambo ya Walawi inawasilisha ujumbe usio na wakati na wenye nguvu: Mungu ni mtakatifu, na anatarajia watu wake, ambao amewaokoa, kuwa watakatifu kama yeche aliivyo. Utakatifu wa Mungu na ukombozi wake wa neema hutoa msingi na motisha kwa utakatifu wa watu wake wenyewe ([11:44-45](#)).

Makuhani walismama kati ya Mungu na watu kama wapatanishi wa agano. Makuhani walitafsiri kilicho kitakatifu na jinsi utakatifu unavyopaswa kuonyeshwa katika jamii. Dhabihu za upatanisho zilitoa njia kwa watu kusamehewa dhambi zao na kufanywa kuwa sawa na Mungu (upatanisho). Dhabihu zisizo za upatanisho zilisherehekeea uhusiano wa watu na Mungu kupitia zawadi na milo ya pamoja. Wakati mataifa yanayozunguka yalitoa dhabihu kwa miungu yao ili kuwapendeza na kupata kibali chao, ibada ya Israeli haikupangwa kumdanganya Mungu. Badala yake, ibada iliwatayarisha na kuwatakasa watu ili waweze kumkaribia Mungu. Kila moja ya sheria, sherehe, na siku takatifu inafundisha kwamba Mungu ni mtakatifu na kwamba anatarajia watu wake kuwa watakatifu ([Law 11:44-45](#); [19:2](#); tazama [1 Kor 3:17](#); [1 Pet 1:15](#)).

Msamaha wa dhambi na upatanisho na Mungu unahusiana moja kwa moja na jinsi watu wanavyotendeana. Wasiwasi kwa haki ya kijamii unajitokeza katika Mambo ya Walawi, ambayo inaweka wajibu kwa jirani, maskini, na wageni. Mungu anatarajia wale walio katika agano naye wapendane kama ishara ya upendo wake (linganisha [Mathayo 22:39](#); [Marko 12:31](#); [Luka 10:27](#); [Warumi 13:9](#); [Wagalatia 5:14](#); [Yakobo 2:8](#)).